

Universiteit
Leiden
The Netherlands

Aanvullend Verrijdingsrecht

Linden, T. van der

Citation

Linden, T. van der. (2019, June 26). *Aanvullend Verrijdingsrecht*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/74475>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/74475>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The following handle holds various files of this Leiden University dissertation:

<http://hdl.handle.net/1887/74475>

Author: Linden, T. van der

Title: Aanvullend Verrijktingsrecht

Issue Date: 2019-06-26

1 | Inleiding

1.1 ALGEMEEN

Ongerechtvaardigde verrijking wordt in het Nederlandse vermogensrecht gezien als een *aanvullende* bron van verbintenissen.¹ De bestaansreden van artikel 6:212 lid 1 Burgerlijk Wetboek (BW) is om gevallen van ongerechtvaardigde verrijking tot een oplossing te brengen, waarin niet door het overige vermogensrecht is voorzien. Langemeijer had hoge verwachtingen. Hij schreef in 1969 dat de algemene verrijkingsactie het privaatrecht zou kunnen verfijnen en dat het leerstuk het privaatrecht daarmee op de lange termijn – stap voor stap – ingrijpend zou kunnen vernieuwen.²

Voordat het verrijkingsleerstuk het privaatrecht echter kan verfijnen en vernieuwen, is nodig dat het juridische kader helder is. Uiteraard staan de vereisten min of meer vast. Artikel 6:212 lid 1 BW bepaalt, dat hij die ongerechtvaardigd is verrijkt ten koste van een ander, verplicht is om de schade van die ander te vergoeden, voor zover dit redelijk is. De gedaagde moet zijn *verrijkt*. De eiser moet *schade* hebben geleden. De verrijking van de gedaagde moet *ten koste van de eiser* zijn gegaan. De verrijking moet *ongerechtvaardigd* zijn. En ten slotte is de gedaagde slechts schadeplichtig voor zover dit *redelijk* is.

Toch is het niet eenvoudig om grip te krijgen op de algemene verrijkingsactie.³ Wanneer is de gedaagde verrijkt? Wanneer moet aangenomen worden, dat de eiser schade heeft geleden als bedoeld in artikel 6:212 lid 1 BW? Onder welke omstandigheden is er een juridisch relevant causaal verband tussen de verrijking van de gedaagde en de schade van de eiser? Wanneer is een verrijking van de gedaagde ten koste van de eiser aan te merken als een *ongerechtvaardigde* verrijking? Wanneer is het *redelijk* om van iemand te vragen om zijn ongerechtvaardigde verrijking in de vorm van schadevergoeding af te dragen? Nog steeds verdienen deze vragen grondige overdenking. De vereisten worden in de handboeken weliswaar op een min of meer consistente wijze besproken, maar de behandeling is in de regel tamelijk beknopt.⁴ Een heersende leer op hoofdlijnen kan potentiële moeilijkheden en onverwachte toepassingsmogelijkheden onder de radar verbergen.

1 Zie bijvoorbeeld: Vranken 1998, p. 1496 en p.1500-1501; Hartkamp 2001, p. 317; Wissink 2002, p. 41-47.

2 Langemeijer 1969, p. 156.

3 Zie Damminga 2014, p. 1. In deze zin ook Meijer 2007, p. 1-2. Hij heeft met name het oog op het ongerechtvaardigdheidsvereiste.

4 Vgl. resp. Asser/Hartkamp & Sieburgh 6-IV 2015/461-482; M.W. Scheltema in *GS Verbintenissenrecht*, artikel 212 Boek 6 BW, aant. 3-8. Verbintenissen uit de wet en Schadevergoeding (Vriesendorp), nr. 311-318; Schrage 2017, nr. 105-165; Van Maanen 2001.

Er is vooral veel werk verzet op ‘meta’-niveau. Verschillende publicaties gaan over de plaats en taak van de verbintenis uit ongerechtvaardigde verrijking in het grotere geheel van het vermogensrecht of belichten een bijzonder aspect van de verrijgingsproblematiek. Algemene vragen komen daarin aan bod. Wat houdt het verrijgingsbeginsel in?⁵ Wat is de grondslag van de algemene verrijgingsactie?⁶ Wat is zijn functie?⁷ Hoe verhoudt de algemene verrijgingsactie zich tot de andere bronnen van verbintenissen?⁸ Is de actie subsidiair of is het een ‘volwaardige’ – normale – vordering?⁹ Hoe moet artikel 6:212 lid 1 BW worden toegepast in meerpartijenverhoudingen¹⁰ en hoe verhoudt de algemene verrijgingsactie zich in dit verband tot de vordering uit hoofde van onverschuldigde betaling?¹¹ Welke methode van rechtsvinding moet er worden gehanteerd bij het oplossen van vragen van ongerechtvaardigde verrijking?¹² Is het gelukkig dat de verrijkingvordering is vormgegeven als schadevergoedingsactie?¹³ Wat is de toekomst van het verrijgingsleerstuk?¹⁴ Welke rol is er voor de ongerechtvaardigde verrijking weggelegd in het EU-recht?¹⁵

De aan artikel 6:212 lid 1 BW gestelde vereisten komen in deze publicaties veelal *en passant* aan bod, zonder dat de vereisten in hun onderlinge samenhang besproken worden.¹⁶ De laatste twaalf jaar zijn er echter verschillende proefschriften verschenen, waarin een of meerdere vereisten nader zijn belicht. In de dissertatie van Meijer wordt een kader voor ongerechtvaardigdheid ontwikkeld.¹⁷ In de dissertatie van Damminga komen de vereisten in een rechtsvergelijkend perspectief aan bod en wordt onder meer bepleit om het vereiste causale verband in die zin te omlijnen, dat artikel 6:212 alleen ziet op vermogensverschuivingen die niet het gevolg zijn van betalingen.¹⁸ Hij bakent daarmee het toepassingsbereik van de verrijgingsactie af tot de schending van exclusieve rechtsposities.

5 Snijders 2008.

6 Zie bijv: Nieskens-Isphording 1998, p. 102; Hartkamp 2001, p. 317; Snijders 2001, p. 17-21; Linssen 2002; Salomons 2001, p. 993-995.

7 Zie bijv: Vranken 1998, p. 1496-1502; Engelhard & Van Maanen 1998; Hartkamp 2001, p. 317-318 en p. 330; Snijders 2001, p. 7 e.v.; Wissink 2002, p. 37-68; Hartlief 2012, p. 278-282.

8 Zie bijv: Zwalve 1995, 157-163; Schoordijk 1996, p. 861-866.; Zwalve 1997 p. 585-586; Hartkamp 2001, p. 311-318 en p. 327-334., Meijer 2007; Damminga 2014.

9 Zie bijv: Engelhard & Van Maanen 1998, p. 319-321; Wissink 2002, p. 13 e.v.; Schrage 2017, nr. 151-160.

10 Gerdes 2005.

11 Zie bijv: Scheltema 1997; Schoordijk 1999; Koolhoven 2011b, 255-262; Damminga 2014.

12 Zie bijv: Schoordijk 1979, p. 453; Schoordijk 1996, p. 862; Nieskens Isphording 1998, p. 109; Engelhard & Van Maanen 1998, p. 315-317 en p. 322-323.

13 Zie bijv: Linssen 2001; Van der Linden 2017.

14 Langemeijer 1969, p. 155-164; Van Boom 2002, p. 131-140.

15 Van de Moosdijk 2018.

16 Wel zijn er enkele publicaties aan te wijzen die één van de vereisten als onderwerp hebben. Zie bijv: Janssen 2009 over het causaliteitsvereiste; Van der Linden 2013b; over het ongerechtvaardigheidsvereiste in relatie tot het stelsel van de wet.

17 Meijer 2007.

18 Damminga 2014.

De meest minutieuze behandeling van de vereisten van de Nederlandse algemene verrijksactie is in het Duits verschenen. Het gaat om de dissertatie van Koolhoven.¹⁹ In dat boek worden de vereisten op een systematische wijze besproken in het licht van de inmiddels uitgebreide verrijksrechtelijke jurisprudentie. Haar betoog is gebouwd op de vruchtbare stelling, dat er een systeem in de hogere en lagere rechtspraak te vinden is.²⁰ Het is het eerste boek waarin alle vereisten van de algemene verrijksvordering diepgaand en in onderlinge samenhang worden geanalyseerd.

1.2 PROBLEEMSTELLING

De genoemde dissertaties maken werk van de toepassingsvoorwaarden. In die publicaties wordt echter minder aandacht besteed aan de hiervoor vermelde 'meta'-beschouwingen. Dit boek probeert die twee werelden te combineren. Aan dit werk ligt de gedachte ten grondslag, dat de plaats van de ongerechtvaardigde verrijking in het systeem van het vermogensrecht van invloed is op de wijze waarop de vereisten van artikel 6:212 lid 1 BW moeten worden uitgelegd. Dit boek gaat over de wisselwerking tussen de rol van de ongerechtvaardigde verrijking in het Nederlandse vermogensrecht en de wijze waarop de vereisten van artikel 6:212 lid 1 BW moeten worden uitgelegd en uitgewerkt.

Onderzocht wordt, enerzijds, wat de plaats van de algemene verrijksactie is in het grotere geheel van het vermogensrecht. Het gaat daarbij om de eerder gesignaleerde 'meta'-vragen. Wat moeten wij ons voorstellen bij het beginsel, dat niemand ten koste van een ander ongerechtvaardigd mag worden verrijkt? Hoe verhoudt de verrijksvordering zich tot andere vermogensrechtelijke leerstukken? Wat is de grondslag van de verrijksvordering? Wat is de functie van de verrijksvordering? Anderzijds worden de in artikel 6:212 lid 1 BW gestelde toepassingsvoorwaarden, mede aan de hand van de rechtspraak en de literatuur, kritisch besproken en verder uitgewerkt. Daarbij wordt onder andere bezien welke consequenties de antwoorden op de 'meta'-vragen hebben – of behoren te hebben – voor de concrete *invulling* en de onderlinge *afstemming* van de toepassingsvoorwaarden van de algemene verrijksactie. Gezocht is naar een manier om de vereisten zodanig in te vullen en te structureren dat in principe alle typen verrijksgevallen op een zinvolle en inzichtelijke wijze kunnen worden geanalyseerd.

Het betoog zal voeren langs vier vragen:

1. Wat houdt het beginsel in, dat niemand ten koste van een ander ongerechtvaardigd mag worden verrijkt en hoe komt dit beginsel tot uitdrukking in het systeem van het vermogensrecht?²¹

19 Koolhoven 2011.

20 Koolhoven 2011, p. 20.

21 Zie hoofdstuk 2.

2. Wat is de plaats en taak van de algemene verrijksactie in het systeem van het vermogensrecht? Wat is de meerwaarde van de verrijksvordering ten opzichte van de andere regels en leerstukken waarin het verrijksbeginsel tot zijn recht komt?²²
3. Wat brengt de plaats en taak van de algemene verrijksactie mee voor de wijze waarop de afzonderlijke in artikel 6:212 lid 1 BW neergelegde vereisten moeten worden geïnterpreteerd? Hoe kunnen de vereisten het beste worden uitgewerkt?²³
4. Wat kan de algemene verrijksactie bijvoorbeeld toevoegen aan het overeenkomstenrecht en het onrechtmatigedaadsrecht?²⁴

Een belangrijke vraag, die voortdurend op de achtergrond aanwezig is, is de vraag, hoe de gedachte dat niemand ten koste van een ander ongerechtvaardigd mag worden verrijkt, kan worden geïntegreerd in het verbintenissenrechtelijke denken. Dit is een lastig punt. 'Wil', 'vertrouwen', 'toedoen', 'schuld', 'risico', 'zorgplichten' en 'informatieplichten' vormen belangrijke ankerpunten van het verbintenissenrecht. Dit zijn gedragsgeoriënteerde begrippen. Het beginsel dat niemand ten koste van een ander ongerechtvaardigd mag worden verrijkt en ongerechtvaardigde verrijking als bron van verbintenissen staan niet primair in de sleutel van de normering van gedrag. De focus ligt op de (on)gerechtvaardigdheid van een verrijking van de gedaagde ten koste van de eiser en de redelijkheid van de schadevergoedingsplicht indien er inderdaad van een ongerechtvaardigde verrijking sprake is. Het gedrag is slechts zijdelings relevant. Dit maakt dat de figuur van de ongerechtvaardigde verrijking een lastig te vangen beest is.

Daar komt bij dat ongerechtvaardigde verrijking een leerstuk is dat van zichzelf niet veel richting geeft. Het verrijksbeginsel brengt mee, dat niemand ongerechtvaardigd mag worden verrijkt ten koste van de ander, zonder dat het beginsel het antwoord in zich draagt, wat een ongerechtvaardigde verrijking is. Dit werkt door in de beoordeling van de algemene verrijksactie. Er zijn dan ook verschillende auteurs die waarschuwen voor een ongebreidelde toepassing van de algemene verrijksactie²⁵ en daarnaast zijn er auteurs die artikel 6:212 lid 1 BW nader willen omlijnen.²⁶

In dit boek wil ik laten zien dat de algemene verrijksactie in sommige gevallen een alternatief kan bieden voor 'reguliere' vermogensrechtelijke leerstukken zoals aansprakelijkheid op grond van overeenkomst of onrechtmatige daad. Het gaat dan met name om gevallen waarin aansprakelijkheid op die gronden ontbreekt of twijfelachtig is. Tegenover hen die (op zichzelf terecht) vrezen voor een ongebreidelde toepassing van art. 6:212

22 Zie hoofdstuk 3.

23 Zie hoofdstuk 4-7.

24 Zie hoofdstuk 8-10.

25 Zie bijvoorbeeld: Zwalve 1997, p. 585-586; Nieskens-Isphording 1998, p. 98-109.; Engelhard & Van Maanen 1998, p. 309-324.

26 Zie bijvoorbeeld: Janssen 2009; Damminga 2014 p. 1-9.

lid 1 BW, voer ik de stelling op, dat de algemene verrijksactie een andere invalshoek – een frisse blik – kan bieden op bestaande vermogensrechtelijke vraagstukken. Enerzijds kan de algemene verrijksactie het oplossend vermogen van het privaatrecht vergroten, zonder dat dit noodzakelijkerwijs ten koste gaat van de rechtszekerheid. Anderzijds kan de algemene verrijksactie ervoor zorgen dat specifieke vermogensrechtelijke regels niet te rekkelijk hoeven te worden opgevat om een ongerechtvaardigde verrijking te voorkomen. De algemene verrijksactie kan die frisse blik met name bieden als het denkkader helder is en aansprakelijkheid – al naar gelang de omstandigheden – op inzichtelijke gronden kan worden toegewezen of afgewezen.

In de brede aanpak van dit onderzoek schuilt een belangrijke beperking. De beschouwingen draaien hoofdzakelijk om de plaats van de algemene verrijksactie in het systeem van het vermogensrecht en de uitleg en de onderlinge afbakening van de toepassingsvereisten. Het is geen handboek waarin alle vragen die met betrekking tot artikel 6:212 lid 1 BW kunnen rijzen, worden beantwoord. Het Europese recht blijft bijvoorbeeld goeddeels buiten beschouwing.²⁷ Evenmin wordt er ingegaan op de vraag hoe de ongerechtvaardigde verrijking en de onverschuldigde betaling zich tot elkaar verhouden in meerpartijenverhoudingen. Omdat er over onverschuldigde betaling in meerpartijenverhoudingen al heel veel geschreven is,²⁸ heb ik ervoor gekozen om de aanvullende functie van de verrijksvordering te illustreren met gevallen die in het verlengde liggen van het overeenkomstenrecht en het onrechtmatigedaadsrecht. Ook in de behandeling van wél besproken toepassingsgebieden ben ik niet volledig geweest. Zo ga ik in het hoofdstuk over de verrijksrechtelijke aanvulling van het overeenkomstenrecht – bijvoorbeeld – niet in op verrijksaansprakelijkheid na het einde van de huur. Wél is het zo, dat het boek genoeg aanknopingspunten beoogt te bieden om dergelijke gevallen tot een oplossing te brengen.

1.3 VERANTWOORDING EN METHODE

Het onderzoek dat aan dit boek ten grondslag ligt is *positiefrechtelijk* van aard. Door de bestudering van de relevante rechtspraak en de literatuur en een grondige overdenking van het verrijksleerstuk, heb ik een visie proberen te ontwikkelen over het verrijksleerstuk in het grotere geheel van het vermogensrecht. De rechtspraak en de literatuur is steeds met een welwillend oog tegemoet getreden en mijn eigen gedachten met de nodige twijfel. Ik heb geprobeerd om mijn bevindingen en de rationalisering daarvan zo helder mogelijk te presenteren, zodat de eventuele zwakke plekken in het betoog kunnen worden blootgelegd. In juridisch onderzoek vindt de verantwoording op iedere bladzij plaats.

27 Zie daarover uitgebreid: Van de Moosdijk 2018.

28 Zie bijv.: Scheltema 1997, Schoordijk 1999, Koolhoven 2011b, Damminga 2014.

De benadering die ik heb gevolgd is om stap voor stap tot een theorie te komen over de wijze waarop de algemene verrijdingsactie moet worden toegepast op het concrete geval. Eerst heb ik geprobeerd het beginsel dat niemand ten koste van een ander ongerechtvaardigd mag worden verrijkt te duiden, door te onderzoeken hoe het beginsel tot uitdrukking komt in het vermogensrecht buiten artikel 6:212 lid 1 BW. Enerzijds geeft dit inzicht in de plaats van de verrijdingsvordering in het systeem van het vermogensrecht, anderzijds kunnen leerstukken uit het vermogensrecht aanwijzingen geven wat een verrijking tot een ongerechtvaardigde verrijking maakt en waarom. In het licht van die bevindingen zijn de vereisten van de verrijdingsactie nader uitgewerkt en is gezocht hoe het aanvullende verrijdingsrecht het oplossend vermogen van het privaatrecht kan vergroten. Bij mijn onderzoek ben ik uitgegaan van de veronderstelling dat een privaatrechtelijk stelsel beter is, naarmate het beter in staat is recht te doen aan de bijzonderheden van het concrete geval.

Over de volle breedte van het betoog heb ik getracht de bevindingen zo veel mogelijk te illustreren met voorbeelden. Daarnaast zijn de bevindingen zoveel mogelijk vergeleken met bestaande opvattingen uit de rechtspraak en literatuur. Het recht is echter geen exacte wetenschap. Rechtsregels hebben volgens Hart bijvoorbeeld een *open texture*.²⁹ Voor iedere regel zijn gevallen te bedenken, waarbij het onduidelijk is of de regel toepassing moet vinden of niet. Dit geldt zeker voor de algemene verrijdingsactie. Zoals we zullen zien, is de regel in het vermogensrecht opgenomen om de niet voorziene verrijgingsgevallen tot een oplossing te brengen. Er zullen derhalve flink wat casusposities zijn, waarover men op basis van redelijke gronden van mening kan verschillen. Uiteindelijk zijn de standpunten die in dit boek worden ingenomen, mede ingegeven door de wijze waarop het verrijdingsrecht er in mijn ogen uit behoort te zien.³⁰ De aard van de ongerechtvaardigde verrijking als bron van verbintenissen, brengt met zich mee dat ‘het behoren’ een wat grotere plaats zal innemen, dan het geval is bij leerstukken waarvoor in de rechtspraak, parlementaire geschiedenis en de literatuur meer piketpalen zijn uitgezet. In het aanvullende verrijdingsrecht laat, met andere woorden, het geldende recht zich lastiger scheiden van hoe het geldende recht er idealiter uit behoort te zien. Het is geregeld slechts mogelijk om met goede argumenten een bepaalde richting op te wijzen. In het geschrevene ligt de uitnodiging besloten, om het eens te zijn met het hier betoogde of om er een betere zienswijze voor in de plaats te stellen.

Over de bronselectie geldt grofweg het volgende. Voor dit werk is de belangrijkste literatuur en de belangrijkste rechtspraak over artikel 6:212 lid 1 BW geraadpleegd. Bij de rechtspraak gaat het niet alleen om de arresten van de Hoge Raad, maar evenzeer over de feitenrechtspraak al is wat dit laatste

29 Hart 1994, p. 128.

30 De vraag hoe het recht eruit behoort te zien, is van invloed bij de vaststelling van het geldende recht. Zie: C.E. Smith, ‘Het normatieve karakter van de rechtswetenschap: recht als oordeel’, *R&R* 2009, p. 224.

betreft geen volledigheid betracht. Lagere rechtspraak is met name gebruikt als illustratiemateriaal. Voor onderwerpen die zijdelings van belang zijn, is het onderzoek in beginsel beperkt tot de heersende leer, zoals die in de handboeken en de standaardarresten tot uitdrukking komt.

Ik heb afgezien van structurele rechtsvergelijking. Omdat de verrijkingsactie een aanvullende bron van verbintenissen is en het verrijkingsbeginsel is verdisconteerd in verschillende andere regels en leerstukken dan artikel 6:212 lid 1 BW, is er – in mijn optiek – een grotere wisselwerking tussen de algemene verrijkingsactie en het overige systeem van het vermogensrecht, dan tussen de algemene verrijkingsactie en het verrijkingsleerstuk in den vreemde. Eén van mijn centrale stellingen is dan ook, dat er ook veel ‘verrijkingsrecht’ in het reguliere vermogensrecht te vinden is. Wel heb ik op punten – met name op conceptueel niveau – inspiratie geput uit buitenlandse rechtsstelsels. De rechtsvergelijkende opmerkingen zijn steeds eclectisch van aard. Enerzijds zijn ze gebruikt om het betoog te verhelderen of te contrasteren. Anderzijds is gebruik gemaakt van enkele buitenlandse concepten om het denken over ongerechtvaardigde verrijking nader te ontwikkelen. Hoewel er dus gebruik wordt gemaakt van rechtsvergelijking is dit geen rechtsvergelijkende studie. Dit boek gaat over het Nederlandse verrijkingsrecht.

Dit onderzoek is afgesloten in september 2018, met nadien verschenen rechtspraak en literatuur is slechts in beperkte mate rekening gehouden.

1.4 TERMINOLOGIE

Op het punt van de terminologie is het belangrijk om goed het verschil in het oog te houden tussen het beginsel dat niemand ten koste van een ander ongerechtvaardigd mag worden verrijkt aan de ene kant, en ongerechtvaardigde verrijking als zelfstandige bron van verbintenissen aan de andere kant.

Het verrijkings*beginsel* is een rechtsbeginsel dat aan verschillende regels ten grondslag ligt en dat een leidraad in de vermogensrechtelijke rechtsvinding kan zijn; het kan ook – net als alle andere beginselen – door andere vermogensrechtelijke beginselen en overwegingen worden doorkruist.

Met de verbintenis uit ongerechtvaardigde verrijking, de verrijkingsvordering, de algemene verrijkingsactie of de verrijkingsregel wordt gerefereerd aan de regel die in artikel 6:212 lid 1 BW is neergelegd.

Het woord verrijkingsleerstuk is overkoepelend en omvat zowel het een (het beginsel) als het ander (de actie). Het zal steeds uit de context blijken wat is bedoeld: het beginsel, de actie of het leerstuk meer in het algemeen.

Tot slot een woord over de aanduiding van de *dramatis personae*. De verarmde wordt in dit boek geregeld aangeduid als de eiser, terwijl de verrijkte geregeld als gedaagde wordt aangeduid. In hoofdstuk 2 echter staat het verrijkings*beginsel* centraal, aldaar zijn de eiser en de gedaagde niet altijd eiser en gedaagde in het kader van artikel 6:212 lid 1 BW, maar ook in het kader van regels en leerstukken die ongerechtvaardigde verrijkingen voorkomen of ongedaan maken.

1.5 OPBOUW

Het betoog is van de grond af opgebouwd en gaat van algemeen naar bijzonder. Deel één gaat over de 'plaats' van respectievelijk het verrijkingsbeginsel en de verrijkingsactie in het systeem van het vermogensrecht. Het eerste hoofdstuk gaat over het verrijkingsbeginsel en de stelling van Schoordijk dat 'al' het vermogensrecht verrijksrecht is. Bezien wordt op welke wijze dit beginsel tot uitdrukking komt in andere regels en leerstukken en wat wij ons bij het verrijkingsbeginsel kunnen voorstellen. Er worden vier verrijkingsrechtelijke concepties onderscheiden, waarop in de rest van het werk wordt voortgebouwd. In het tweede hoofdstuk wordt gezien wat de grondslag van de algemene verrijkingsactie is en welke rol de actie speelt in het grotere geheel van het vermogensrecht. Betoogd zal worden, dat de algemene verrijkingsactie gegrond is op het verrijkingsbeginsel én de billijkheid en dat de verrijkingsvordering vooral een *aanvullende* functie heeft.

In het tweede deel worden de vereisten van de algemene verrijkingsactie besproken in het licht van de aanvullende functie van de verrijkingsvordering en de verschillende concepties van het verrijkingsbeginsel. Enerzijds gaat het om de vraag hoe de vereisten zich tot elkaar verhouden, anderzijds gaat het om de vraag hoe de vereisten moeten worden uitgelegd. Betoogd zal worden, dat de meer feitelijk georiënteerde vereisten terecht ruimhartig worden uitgelegd, en dat het zwaartepunt van de in artikel 6:212 lid 1 BW neergelegde toets moet liggen bij het ongerechtvaardigdheidsvereiste en het redelijkheidsvereiste.

Het derde deel gaat over de aanvullende functie vanuit een microperspectief. Onderzocht wordt, op welke wijze de algemene verrijkingsactie het overeenkomstenrecht en het onrechtmatigedaadsrecht kan aanvullen. In dit verband passeren verschillende leerstukken de revue waarbij we zullen zien dat er een wisselwerking bestaat tussen de algemene verrijkingsactie en concrete vermogensrechtelijke leerstukken.